

Alþingi
Erindi nr. P 121/1630
komudagur 18/4 '97

Nefndasvið Alþingis
Þórshamri v/Templarásund
150 Reykjavík

12. apríl 1997

Með bréfi dagsettu 3. apríl 1997 fer Allsherjarnefnd Alþingis þess á leit við starfshóp um málefni geðsjúkra að hann láti í ljós umsögn um frumvörp til laga um lögræðislög 410. mál, heildarlög. Óskað er eftir svári ekki síðar en 17. apríl nk.

Frumvarp til lögræðislaga sem liggur fyrir Alþingi er heildarendurskoðun á gildandi lögræðislögum nr. 68, 1984. Um er að ræða gagngera endurskoðun á gildandi lögum og er lagafrumvarpið ásamt athugasemdum 99 blaðsíður.

Eðli málsins samkvæmt hefur starfshópur um málefni geðsjúkra aðallega fjallað um I., II. og III. kafla laganna.

Í heild má segja að lagabreytingarnar og greinargerðin séu mjög ítarlegar og vel unnar, enda hefur verkið tekið 4 ár. Þessi langi tími kom í veg fyrir eins og nefndin bendir sjálf á að hægt væri að leita til ýmissa aðila á undirbúningsstigum frumvarpsins til þess að fá umsagnir þeirra. Er það miður því að athugasemdir sem gerðar eru á stuttum tíma við frumvarp sem þetta eru eðli málsins samkvæmt ófullkomnar og mögulegt að atriði sem ástæða væri til að nefna eða gera athugasemdir við falli hjá.

I.

Eins og fram kemur í mjög ítarlegum athugasemdum við frumvarpið hafa helstu umræður um þennan kafla laganna orðið um hvort hækka beri sjálfræðisaldurinn úr 16 árum í 18. Rök með og á móti eru mjög vel rakin í athugasemdum frumvarpsins og ástæðulaust að tíunda þau frekar. Formaður hópsins styður þá ákvörðun að halda sjálfræðisaldri við 16 ár, ef hann er hækkaður í 18 ár má líta svo á að stór hópur einstaklinga sé sviptur sjálfræði til þess að koma hlutfallslega litlum hópi til hjálpar eins og rakið er í athugasemdum. Til viðbótar við þau rök sem þegar hafa komið fram má nefna að nýmæli í frumvarpinu sjálfu og er þá sérstaklega átt við takmarkaða lögræðissviptingu, minnka nauðsyn á því að hækka sjálfræðisaldur úr 16 árum í 18.

Í umræðum innan hópsins kom fram að mikill meirihluti starfshópsins studdi þau rök að hækka beri sjálfræðisaldurinn úr 16 árum í 18.

Athugasemdir við II. kafla.

Engar athugasemdir eru gerðar við 4. gr. Þær lagfæringar sem gerðar hafa verið á þessari grein miðað við sambærilega grein í gildandi lögum eru til bóta. Við sviptingu á lögræði ber að leggja sérstaka áherslu á, eins og reyndar er gert í frumvarpinu og athugasemdum, að verndarsjónarmið gagnvart hinum svipta er mjög ríkjandi, en á sama tíma verður að tryggja réttarstöðu hans eins og frekast er kostur.

Fimmta og sjötta grein fjalla annars vegar um takmarkaða lögræðissviptingu og hins vegar um lögræðissviptingu til bráðabirgða. Í 5. gr. er talað um að svipta meggi mann lögræði sínu tímabundið ef ótímabundin svipting þyki ekki nauðsynleg. Ljóst er að þetta ákvæði mun fjölga sviptingum því mikið hik hefur verið bæði á aðstandendum og öðrum að leggja til lögræðissviptingu sem í eðli sínu er ótímabundin skv. núgildandi lögum. Ákvæði 5. gr. hér fela því í sér eins og fram kemur í athugasemdum mildari úrræði en svipting til frambúðar. Ákvæði er um að tímabundin lögræðissvipting falli niður sjálfkrafa að sviptingartíma loknum nema áður hafi verið gerð krafa fyrir dómi um framlengingu hennar eða um ótímabundna sviptingu. Ljóst er að þetta ákvæði mun verða til þess að lögræðissviptingum mun fjölga, kannski verulega.

Í 2. mgr. 5. gr. er lagt til að heimilað verði að svipta mann fjárræði einungis varðandi tilteknar eignir hans og sýnist þetta ákvæði geta orðið til bóta í ákveðnum tilvikum.

Í 6. gr. er ákvæði um lögræðissviptingu til bráðabirgða. Ekki er ljóst hver munurinn er á lögræðissviptingu til bráðabirgða og því sem fjallað er um í 5. gr. takmarkaðri lögræðissviptingu.

7. gr.

Þessi grein er svipuð hliðstæðri gr. í eldri lögum, nema hvað heimildir félagsmálastofnunar eru rýmkaðar, en heimildir dómsmálaráðherra þrengdar. Reyndar hafa bæði félagsmálayfirvöld og dómsmálaráðuneytið verið mjög treg til að verða aðilar að sviptingamálum þegar um geðveika einstaklinga er að ræða. Spurning er hvort að breytingar á 5. gr. knýja á um að Félagsmálastofnun verði virkari aðili en áður var. Í umræðum innan hópsins kom fram að oft er mjög erfitt fyrir aðstandendur að standa að sviptingu. Lögð er áhersla á að félagsmálayfirvöld verði virk í málum þessum ef um er beðið.

Í greinum 8 til 17 eru ítarleg atriði um hvernig fjalla eigi um þessi mál fyrir dómi, málsmeðferð, rannsókn máls o.fl. og ganga þær flestar út á það að gera réttarstöðu þess sem beðið er sviptingar á skýrari og ljósari og málsmeðferð gagnsærri. Engar athugasemdir eru gerðar við þessar málsgreinar.

III. kafli fjallar um nauðungarvistun sjálfráðs manns í sjúkrahúsi vegna alvarlegs geðsjúkdóms eða ofneyslu ávana- og fíkniefna. Eins og fram kemur í athugasemdum er kafllinn að stofni til svipaður þriðja kafla gildandi lögræðislaga, en þær breytingar sem gerðar eru eru helst til þess að tryggja réttarstöðu þeirra sem sviptir eru frelsi með þessum hætti og réttarstaða þessara einstaklinga gerð skýr og ótvíæð. Í raun er verið að lögfesta reglur þær sem þegar eru í gildi og eins og fram kemur í athugasemdum þá er nauðungarvistun fyrst og fremst í þágu þess einstaklings sem á að vista og eiga reglurnar að tryggja að veita meggi honum nauðsynlega læknishjálp.

Í 2. mgr. 19. gr. er ákvæði um að læknir geti ákveðið að sjálfráða maður skuli færður og vistaður nauðugur á sjúkrahúsi ef hann er haldinn alvarlegum geðsjúkdómi eða „verulegar líkur eru taldar á að svo sé eða ástand hans er þannig að jafna meggi til alvarlegs geðsjúkdóms“. Þetta er rýmkun til bóta á gildandi lagaákvæðum.

Í 4. mgr. 19. gr. er nýmæli þar sem lögreglu er skylt að verða við beiðni læknis um aðstoð við að flytja mann nauðugan í sjúkrahús og er þetta atriði mjög til bóta, mat á nauðsyn læknisfylgdar heyrir að jafnaði undir þann lækni sem óskar eftir aðstoð lögreglu eins og fram kemur í athugasemdum.

Í 27. gr. er nýmæli um að nauðungarvistaður maður eigi rétt á að njóta ráðgjafar og stuðnings sérstaks ráðgjafa og í athugasemdum kemur fram að ráðgjafi

Þessi eigi að vera hlutlaus og að dómsmálaráðherra setji nánari reglur um ráðningu ráðgjafa þessara. Reynslan ein mun skera úr um hvaða áhrif þetta nýmæli kemur til með að hafa.

Í 28. gr. er ákvæði um þvingaða lyfjagjöf og aðra þvingaða meðferð og í 30. gr. er ákvæði um að hægt sé að bera slíka meðferð undir dómstóla.

Í ítarlegum athugasemdum eru 14 töflur sem sýna áhrif núgildandi lögræðislaga frá 1984. Þessar töflur eru mjög vel unnar og upplýsandi á allan hátt.

Í IV. kafla er nýmæli og fjallar sá kafla um ráðsmenn. Mikilvægt er að yfirlögráðandi sinni opinberu eftirliti sínu á þessum einstaklingum mjög vel því líklegt er að slíkir ráðsmenn ynnu með einstaklingum sem ættu við geðsjúkdóma að stríða um langt árabíll. Og ef eftirlitið er ófullnægjandi getur slíkur ráðsmaður unnið hinum veika einstaklingi óbætanlegt tjón þó auðvitað sé það ekki tilgangur laganna. Vakín er athygli á þessu sérstaklega hér því margir þeir sem eiga við langvinna geðsjúkdóma að stríða eru stundum miklir eignamenn og mikilsvert er að hagsmuna þeirra sé gætt eins og best verður á kostið.

Ekki eru gerðar athugasemdir við V. - X. kafla laganna.

Með frumvarpinu er fylgiskjal frá fjárlagaskrifstofu fjármálaráðuneytis þar sem lagt er mat á það hve mikinn útgjaldaauka frumvarpið mun hafa í för með sér. Starfshópurinn telur að um verulegt vanmat sé að ræða í umsögn fjármálaráðuneytisins. Ákvæðið um tímabundna lögræðissviptingu mun augljóslega hafa verulegan kostnaðarauka í för með sér. Vottorðum mun fjölga og kostnaður hvað varðar ráðsmenn og lögráðamenn örugglega vanáætlaðar. Loks ber að geta að frumvarpið eins og það liggur fyrir leggur nýjar og miklar skyldur á herðar yfirlæknum og nokkuð ljóst að þeir þurfa að vera á sérstakri vakt til að sinna þeim skyldum.

Í heild sinni sýnist þetta frumvarp vera mjög vandlega og ítarlega unnið, jafnvel smásmugulegt á köflum, en greinilegt er að réttur hins veika einstaklings er hafður í fyrirrúmi.

Virðingarfyllst,
f.h. starfshóps um málefni geðsjúkra

Tómas Zoëga
formaður